

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ В КУЛЬТУРІ СУСПІЛЬСТВА: ЦІЛЕ, ФРАКТАЛЬНІСТЬ, ТОТАЛЬНІСТЬ

Довгань А. О.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та суспільних наук
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Сьогодні тут починається нова епоха всесвітньої історії,
і ви можете сказати, що були присутні при цьому
Гете Пруським офіцерам після битви під Вальми

Культура є гуманістичною цінністю будь-якої цивілізації. Просвітництво епохи І.Канта розуміло під культурою все, створене людиною. Вже Кант наголошував, що в діяльності людини проявляється і те, що не завжди йде їй на користь і культура будь-якої цивілізації свідчить про істинність міркувань німецького філософа.

Елементом культури окрім матеріальних виразників її розвитку, звісно, є її духовність. А «монадою» (Г.-В. Лейбніц) духовної культури суспільства є його історична пам'ять – погляд-оцінка свого минулого з позицій сьогодення. Історична пам'ять як і вся духовна культура (частина і ціле) має свої матеріальні носії. Наприклад, українські музичні інструменти «кобза» і сопілка є виразниками «міфопоетичного» зрізу історичної пам'яті України. І вони успішно формують у сучасних українців історичну духовну культуру. Таку ж просвітницьку функцію можна віднайти в Латвійському «коклеті», Литовському «канкліс», Естонському «канелі». Кожна національна історична пам'ять має подібне.

В залежності від світоглядних установок конкретної епохи історична пам'ять наповнена практичним (дієвим) змістом розуміння відповідної соціальної події минулого. Вона може з'єднувати в єдине ціле різні епохи. Функціонально історична пам'ять допомагає пануючому політичному режиму зміцнити, підсилити вже існуючі світоглядні позиції відповідних вікових верств населення, або радикально змінити в контексті наявного історичного часу перспективи розвитку цілорасової та її емоційної діяльності вікового конгломерату жителів конкретної країни на формування новизни світоглядних установок.

І в ході прояву таких тенденцій йде формування особливого типу поведінки конкретного індивіда в усіх сферах соціального організму.

Історична пам'ять – це інтерпретативні сюжети реалій минулого. Вони отримують деякий статус в теперішньому, і тому не зникають безслідно. Історична пам'ять наповнюється тотальним позитивізмом (негативізмом) минулого, бо працює раціонально створений механізм формування єдиного *цілісного* уявлення смислу буття людини конкретного покоління з перспективою на майбутнє. Це може бути психо-емоційна реакція теперішнього на минуле через його, минулого, неприйняття, або, навпаки, підсилення позитиву минулого. Так працює історична перспектива прояву рушіїв соціального розвитку. Серед цих рушіїв цільне місце і займає історична пам'ять.

У філософії XVII–XVIII всяке *цілісне* (ціле) сприймалось і пояснювалось як проста сума частин цього цілого. Тому частини байдужі у відношенні до цілого. Вже Кант розкривав розуміння цілого як тотальності у зв'язку із власним викладенням поняття організму. Пояснював, якщо ціле, тобто організм розуміти як просту суму частин, то слід розуміти цей організм як цілісність. У «Критиці здатності судження» розкривав ціле через поняття «ціль».

Ціль є відображення майбутнього кінцевого розвитку системи і вона (ціль) оформлюється в конкретний історичний (Ю. Осичнюк, В. Павлов, М. Самардак, О.Я. ценко) ідеал. Ціль є раціональною складовою пам'яті не тільки в гносеологічному аспекті. Ціль регламентує тотальність історичної пам'яті. Конкретна ціль завжди є кінцева мета відповідного відрізка історії. І сама історія суспільства працює на реалізацію попередньо поставленої цілі, засобом втілення якої виступає історична пам'ять. А мірою цілеспрямованості пам'яті є міра інтенсивності її ціленаправленості на досягнення цілі. (*Прояв цілераціонального смислу в природі, наприклад, вже був описаний Ч. Дарвіним, М. Берштейном та ін.*).

Ціле є форма існування системи як цілісності, якщо сприймати цю цілісність у формі якості цілого. В соціологічному значенні ціле як цілісність характеризує тотальність системи. Тотальність передбачає, що всі його елементи підпорядковані загальним принципам буттєвості. Тому тотальність проявляється своєю єдністю, що зберігається навіть у ситуаціях динамічних ситуативних подій соціуму, «єдність, що розгортаючись у собі, зберігає себе» (Г. Гегель). Тотальність ігнорує інші, фрагментарні прояви історичної пам'яті. Тотальність як ціле не толерантна до них. Тому тотальність історичної правди створює проблематичність існування індивідуальної свободи людини в суспільстві. Бо фрактальність носіїв історичної пам'яті приводить до різбарв'я розуміння свободи. Історична правда тому подавляє індивідуальну

свободу думки, отже, і дії. Тому персональна свобода індивіда-носія тотальної пам'яті як цілого є свобода лише в межах цієї пам'яті. Цей внутрішній стан особи не виходить за межі тотальності розуміння історичної події.

Тотальність історичної свідомості не є статичність в її абсолютному значенні, а мінливий індивідуалізований життєвий процес трансформацій та оновлення персонального світосприйняття. Так формується національно-культурна ідентичність в конкретному соціальному просторі. Тотальність як цілісність можливо усвідомити через динамічні прояви тотальності в конкретних сферах суспільного буття. Тому вона й вивчається політологією, психологією, культурологією, соціологією, етнополітологією.

Ми дотримуємося думки, що дослідницькі міркування науковців про тотальність історичної пам'яті як цілого поглиблюють розуміння чинних механізмів культури, зорієнтованих на забезпечення її розвитку на певному етапі буттєвості людини конкретного національного конгломерату.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-35>

КОЛОНІАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА ІНДІЙСКУ СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Петленко І. В.

кандидат філософських наук,

докторантка кафедри історії філософії

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Проблематика постколоніальної свідомості посідає центральне місце у сучасній гуманітарній думці, оскільки стосується фундаментального питання: як колоніальні структури влади впливають на формування епістемології, ідентичності та культури. Досвід Індії показує яким чином колоніальні наративи можуть трансформувати не лише економічну чи іншу ресурсну сферу, але й політичну систему, освіту, культуру. В сучасному філософському дискурсі колоніалізм все частіше розглядається як епістемологічний проект, який конструює реальність через владний дискурс. Цю думку можна зустріти в працях Едварда Саїда [2] та Мішеля Фуко [7].